

ПОДАТОК НА БАГАТСТВО

WEALTH TAX

Політова К.О.,

*студентка факультету адвокатури**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті проаналізовано досвід України та іноземних країн щодо введення та існування податку на багатство. Обґрунтовано позитивні та негативні сторони справляння цього податку, зроблено висновок про суперечність цього податку українському та європейському законодавству та принципам. Також запропоновано шляхи його удосконалення.

Ключові слова: податок, багатство, розкіш, оподаткування багатства, об'єкт оподаткування.

В статье проанализирован опыт Украины и зарубежных стран касательно введения и существования налога на богатство. Обоснованы положительные и отрицательные стороны взимания этого налога, сделан вывод о противоречии этого налога украинскому и европейскому законодательству и принципам. Также предложены пути его совершенствования.

Ключевые слова: налог, богатство, роскошь, налогообложения богатства, объект налогообложения.

The article analyzes the experience of Ukraine and foreign countries regarding the introduction and existence of a wealth tax. The positive and negative aspects of this tax are substantiated, the conclusion about the contradiction of this tax to the Ukrainian and European legislation and principles is made. Also suggested ways to improve it.

Key words: tax, wealth, luxury, taxation of wealth, object of taxation.

Постановка проблеми. Сплата податків є найбільш давньою функцією та водночас однією з головних передумов існування держави, шляху суспільства до соціально-економічного розвитку. Головним способом надходження фінансів до казни держави з моменту її появи виступило майнове оподаткування. Майнові податки належать до складу традиційних податкових платежів, якими користуються усі розвинуті країни. Головним джерелом майнових податків став найбільш вагомий об'єкт оподаткування – приватна власність громадян.

В останні роки через фінансову кризу, що торкнулася усього світу, та під тиском економічних негараздів і загошення соціальних протиріч зростає увага до багатства як об'єкта оподаткування.

Аналіз останніх досліджень. Проблема оподаткування предметів розкоші (багатства) розглядалася великою кількістю науковців, серед яких А. Сміт [13], Д. Рікардо [10], Дж. Кейнс [3], В. Андрущенко [2], Н. Атаманчук [1], І. Горський [7], М. Свердан [11; 12], Є. Хорошаєв [15], Г. Яренко [16; 17].

Через наявність антитерористичної операції та фінансово-економічної кризи Україна, як ніколи, потребує додаткових надходжень до бюджету. Нині робиться спроба перекласти податкове навантаження на більш заможні верстви населення. В Україні, за підсумками 2018 р., налічувалося понад 1000 офіційних мільйонерів, 40% з яких жінки. Тому питання регламентації та розуміння податку на розкіш (багатство) є доволі актуальним.

Мета статті – аналіз досвіду оподаткування розкоші (багатства) в іноземних державах та порівняння з практикою впровадження податку на розкіш (багатство) в Україні.

Виклад основного матеріалу. Термін «багатство» (англ. wealth) походить від староанглійських слів «weal», яке у перекладі означає «благополуччя» та «th», тобто «стан». Інакше кажучи, цей термін можна тлумачити як «стан благополуччя». Своєю чергою, такі економічні наукові джерела трактують багатство як мірило вартості активів, що є власністю фізичної особи, компанії або країни. Якщо оцінювати за ринковою вартістю такі активи, багатством є лише та частина їхньої вартості, що представлена нетто-вартістю, тобто від загальної вартості активів вираховуються зобов'язання (включаючи іпотеку, заборгованість по банківських кредитах та іншу заборгованість). За загальноприйнятою думкою, багатство є накопиченими ресурсами і багатим є той, хто здатен акумулювати багато цінних активів.

Багатство як мірило вартості активів може виступати у різних формах. Наприклад, у контексті фізичних осіб найбільш загальноприйнятою формою багатства є так зване «чисте багатство» (net wealth); для країн це буде валовий національний продукт (ВНП) або ВНП на душу населення.

За статистикою Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР), у світі є найбільше за останні п'ятдесят років розширення населення на багатих та бідних [4, р. 22]. Зріст доходів багатших верств населення та одночасного збільшення кількості бідного населення продовжується: багаті продовжують багатіти, а бідні стають біднішими.

Але найбільш гостро проблему розширення населення відчувають країни з перехідною економікою та країни, що розвиваються, що продовжують розвиватися. Так, доходи багатих верств населення в Бразилії, Росії, Індії та Китаї у 50 разів перевищують доходи бідних верств населення. В Україні такі дослідження ОЕСР не були проведени, але, можливо, показники будуть навіть гірші, ніж у перелічених країнах [8, р. 122].

В Україні податок на багатство поширився серед населення як «податок на розкіш». Отже, підходів до визначення поняття «розкіш» у тлумачних словниках є кілька.

Тлумачним словником С.І. Ожегова [14, с. 723], поняття «розкіш» визначається як «надмірності в комфорті, в задоволеннях. Це соціально-економічний феномен, пов'язаний зі споживанням благ. Предмети розкоші означають товари, попит на які зростає з отриманням додаткового доходу».

Також вдало підкреслює суть цього поняття таке визначення: «Розкіш – це коштовні речі, які не є першою необхідністю».

Протягом останніх років в Україні було кілька спроб запровадити податок на розкіш (багатство).

Наприклад, у 2012 р. було розроблено законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування багатства та предметів розкоші» від 5 червня 2012 р. № 10558 [9]. Основні елементи оподаткування за цим податком наведено у таблиці 1.

Недоліками цього законопроекту стали: відсутність визначення термінів «предмети розкоші» та «багатство»; відсутність змоги відслідкувати наявність раніше придбаних предметів розкоші (вироби з хутра, годинники, мобільні телефони, ювелірні вироби, взуття тощо); можливість ухилення від оподаткування шляхом оформлення власності на кількох власників. Одним із намагань вті-

Таблиця 1

Об'єкт оподаткування	База оподаткування	Ставки оподаткування
а) об'єкти житлової нерухомості, що перебувають у власності одного платника податку;	за оціночною вартістю або за загальною площею у м ²	0,5% від оціночної вартості об'єкта нерухомості.
б) нежилі приміщення, що перебувають у власності одного платника податку;		
в) квартира;		
г) дачний або садовий будинок, котедж або житловий будинок садибного типу;		
ґ) нежилі приміщення, розташовані на земельній ділянці, на якій розміщені об'єкти оподаткування, зазначені у підпункті «б»;		
д) мотоцикли;	за оціночною вартістю або за об'ємом циліндрів двигуна у см ³	2% від оціночної вартості транспортного засобу
е) легкові автомобілі;	за оціночною вартістю або за потужністю двигуна (двигунів) у кВт	2% від оціночної вартості транспортного засобу
є) судна (яхти та інші плавучі засоби для дозвілля або спорту);	за оціночною вартістю або за максимальною злітною масою	1% від оціночної вартості транспортного засобу
ж) літаки і вертольоти, зареєстровані у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України;	за їхньою вартістю у гривнях під час придбання на митній території України або ввезення на митну територію України з урахуванням ПДВ	10% їхньої вартості під час придбання на митній території України або ввезення на митну територію України з урахуванням ПДВ
з) предмети мистецтва, колекціонування та антикваріату;		
и) вироби з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння;		
і) взуття, вироби з хутра, шкіри, килимові, швейні, трикотажні, текстильні вироби, а також вироби з деревини;		
ї) годинники, мобільні телефони та зброя вартістю		

лення соціальної справедливості стало запровадження у 2015 р. транспортного податку (один з об'єктів оподаткування предметів розкоші), який повинні сплачувати особи, що мають транспортні засоби об'ємом двигуна більше 3 000 см³ та використовувалися до 5 років. Але при цьому зовсім не враховувалася вартість цих автомобілів.

У середині 2015 р. Н. Ярецько, міністр фінансів України, виступила з ініціативою посилити контроль за більш заможними верствами населення [5].

Критеріями багатства особи, на думку міністра фінансів, вважаються такі: визначення особи кінцевим бенефіціаром великого платника податків; пряме або опосередковане володіння 20% і більше юридичної особи, що є податковим резидентом іншої держави і задекларувала дохід за попередній податковий рік 10 млн євро і більше; загальний річний оподатковуваний дохід особи за попередній податковий (звітний) рік перевищує 50 млн грн.

Взагалі ст. 21 Конституції України закріплено, що «права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Ч. 1 та ч. 2 ст. 24 Конституції України закріплюють, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом»; «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками соціального походження, майнового стану або іншими ознаками». Але ж податок на нерухомість безпосередньо суперечить цій конституційній нормі.

Також згідно з доповіддю № 512, схваленою на 86-му пленарному засіданні Венеціанської комісії «верховенство права ставить усіх у загальне підпорядкування закону». Відповідно до цієї доповіді, можна винести тезу, що закони, навіть будучи несправедливими на практиці, мають застосовуватись однаково до всіх та запроваджуватись із логічною послідовністю.

При цьому діє заборона дискримінації, яка означає, що закони стримують ураження в правах окремих фізичних осіб чи груп осіб. Будь-який необґрунтований неоднаковий підхід, за законом, заборонений, і всі особи мають гарантований рівний та ефективний захист від упослідження за будь-якою ознакою – раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, власності, народження чи іншого статусу. Рівність перед законом означає, що кож-

на фізична особа є підпорядкованою тим самим законам і жодна фізична особа чи група осіб не мають особливих юридичних привілеїв.

Отже, як із точки зору європейського, так і з точки зору українського права податок на нерухомість має бути скасовано. Також оскільки дохід від цього податку надходить до місцевого бюджету, місцева влада має право збільшувати податкову пільгу, наприклад, ухвалити рішення про стягнення плати за квартиру площею понад 80, а не 60 м² або ж взагалі зменшити ставку податку (1,5% від мінімальної зарплати). Та таким правом вони не користуються.

Практика оподаткування предметів розкоші (багатства) іноземних держав демонструє, що в різних країнах є різний підхід до оподаткування предметів розкоші (багатства). Крім того, сам податок, що справляється, також має різну назву: податок на капітал, податок на стан, податок на багатство, податок на чисте багатство.

Спільним для усіх країн є те, що платниками податку на багатство виступають лише заможні громадяни з високим рівнем забезпечення добробуту. Суттєвою відмінністю від України є те, що справляння податку на багатство має ретельний підхід до визначення об'єкта оподаткування, а не встановлення високих ставок податку.

Конкретний досвід інших країн:

Податковий період із податку на чисту вартість багатства дорівнює календарному року. В більшості країн цей податок сплачується раз на рік (виняток становить Люксембург, де податок сплачується один раз на три роки).

За бажання оподатковувати можна що завгодно, таким прикладом є податком на розкіш у Таїланді, яким вважається податок на користування інтернетом, і становить він близько 30 доларів на місяць [6].

У Франції «солідарний податок на багатство» (*Impôt de solidarité sur la fortune*) було запроваджено у 1982 р. Цим податком обкладалося майно фізичних осіб. Basis оподаткування солідарного податку на багатство була чиста вартість майна станом на 1 січня відповідного року в розмірі понад 1,3 млн євро [12].

Але населення, яке отримувало такі доходи, що підлягали під стягнення податку на багатство, почало переїжджати до інших країн із більш вигідними податковими умовами. Тому Франція загалом від таких заходів

програла. Тому у 2015 р. уряд Франції прийняв рішення про скасування податку на багатство.

В Іспанії податок на багатство був запроваджений ще у 1978 р. і встиг змінити кілька назв (Impuesto Extraordinario sobre el Patrimonio de las Personas Físicas; Impuesto sobre el Patrimonio). У 2008 р. справляння цього податку було відмінено, але у 2011 р. податок на багатство був введений знову. Врахувавши попередній досвід, влада Іспанії розробила такий механізм справляння цього податку, який дозволив стати податку соціально справедливим шляхом підвищення обов'язкових індивідуальних звільнень та відрахувань [11].

Податок на багатство став сплачуватися за прогресивною шкалою.

У США податок на багатство намагалися ввести кілька разів.

Кінцевим його варіантом стало запровадження підвищених ставок податку з продажу на товари класу «люкс», платниками якого виступають тільки виробники цих товарів [8].

В Італії існували 2 моделі такого оподаткування:

1) податок на багатство, що був запроваджений на острові Сардинії (з 2006 по 2009 рр.), а саме оподаткування надприбутку, платниками якого були власники дорогих яхт і приватних літаків;

2) податок на багатство, що був введений в Італії у 2011 р. Податок справлявся з нерухомості та фінансових активів.

Додаткові збори встановлено для власників дорогих автомобілів. За автомобіль Lamborghini Aventador вартістю 316 000 євро сума податку на багатство становить близько 8 400 євро.

Податок на багатство у Швейцарії справляється на кантональному/общинному рівні та вважається прогресивним. Базою оподаткування є саме сума валових активів, а об'єктами оподаткування виступають безпосередньо нерухоме майно, рухомі активи (цінні папери і банківські депозити, частки нерозподіленої спадщини, викупна вартість страхування життя, автомобілі). Також оподаткуванню підлягають активи, що не приносять будь-якого доходу. Водночас звільняються від оподаткування пакети акцій іноземних підприємств і заводів, власність за кордоном.

У Китаї податки на розкіш стосуються будь-яких товарів, які формально можна зарахувати до люксових (парфюмерія, одяг, вино, хутро, дорогі годинники, електроніка). Термін «податок на розкіш» включає у себе також різні мита: імпорتنі, ПДВ і податок на споживання. Ставка податку становить 15%.

У Швеції податок на багатство було запроваджено ще в середині ХХ ст., а скасовано в 2007 р. Податок на багатство становив 1,5% на заощадження понад 1,5 млн шведських крон (214 000 доларів США) для самотніх людей і стільки ж – на заощадження понад 3 млн крон для сімейних пар. Але справляння цього податку призвело до відтоку капіталу з країни, що і спричинило його скасування.

У Німеччині податок на багатство проіснував більше 20 років і був скасований в 1997 р. Ставка податку становила лише 1%.

У Великобританії чимось схожим на податок на розкіш є гербовий збір на дорогу нерухомість, який сплачується під час її покупки. Ставка податку залежить від вартості об'єкта (прогресивна ставка) [8]:

5% – для об'єктів, дорожчих за 1 000 000 фунтів стерлінгів;

4% – для об'єктів, дорожчих за 500 000 фунтів стерлінгів;

3% – для об'єктів вартістю 250 000 – 500 000 фунтів стерлінгів;

1% – для об'єктів вартістю 125 000 – 250 000 фунтів стерлінгів.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши досвід іноземних держав із приводу справляння податку на багатство, можна зробити такі висновки:

– справляння такого податку має бути скасовано, як із точки зору європейського, так й із точки зору українського права;

– більшість розвинутих держав вже скасувала цей податок, хоч і шляхом компенсаторних механізмів в інших податках та зборах;

– основна увага має зосереджуватись на відборі об'єктів оподаткування, а сама ставка податку має бути незначною (не більше 2,5%), що й спостерігається в більшості країн;

– базою оподаткування виступає чиста вартість активів.

Підсумовуючи вищевказані тези, пропонуємо:

– відміну окремих податків на нерухоме майно та транспортного податку шляхом їх об'єднання в рамках податку на багатство;

– запровадження переліку об'єктів, які будуть вважатися предметами розкоші та оподатковуватися відповідним податком;

– формування бази оподаткування, з огляду на чисту вартість предметів розкоші;

– запровадження прогресивних ставок податку;

– створення нового незалежного органу, що буде займатися оцінкою об'єктів оподаткування;

– поступову відміну податку на багатство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманчук Н.І. Актуальність податку на розкіш в Україні: проблеми та перспективи впровадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. Том 2. С. 9–13.
2. Держава – податки – бізнес (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки) : монографія / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. Київ : Либідь, 1992. 328 с.
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. Москва : ЭКСМО, 2007. 420 с.
4. Мировой опыт налога на богатство – пример для Украины. URL: <http://www.proffiforex.org/novosti-mira/entry1008258571.html>.
5. Мінфін хоче встановити особливий податковий контроль над багатіями. URL: <http://ukr.segodaya.ua/economics/enews/minfin-hochet-ustanovit-osoblyvy-kontrol-nad-bogachami-625765.html>.
6. Налог на роскошь: как это делают за границей. URL: <http://finance.bigmir.net/budget/28090-Nalog-na-roskosh---kak-eto-delajut-za-granicej>.
7. Налогообложение недвижимого имущества в зарубежных странах / И.В. Горский, О.В. Медведева, Т.Г. Лебединская, Е.А. Юдин. Москва : Магистр: ИНФРА-М, 2010. 176 с.
8. Николаева Е.В. Сравнительный анализ налога на роскошь в зарубежных странах. Оценка перспектив для России. URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/05/5225>.
9. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування багатства та предметів розкоші» від 5 червня 2012 р. № 10558. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10558&skl=7.
10. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избрание. Москва : ЭКСМО, 2007. 953 с.
11. Свердан М.М. Налог на богатство – универсальная форма налогообложения частной собственности. *Экономика, управление, финансы*. Пермь : Меркурий, 2014. С. 67–77.
12. Свердан М.М. Податок на багатство: досвід і практика використання в європейських країнах. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 1. С. 61–68.
13. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. URL: <http://books.efaculty.kiev.ua/lisekvc/2/k1.g6>.

14. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. Москва : Азъ, 1992. 506 с.
15. Хорошаев Є.С. Податок на багатство в Україні: перспективи запровадження. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 106–111.
16. Яренко Г.М. Податки на багатство: сутність та класифікація згідно ОЕСР. *Ринок цінних паперів України*. 2012. № 10. С. 53–61.
17. Яренко Г.М. Сутність багатства та його оподаткування в країнах Євросоюзу. *Бізнес Інформ*. 2013. № 12. С. 88–92.